CZU:[581.52+631.95]:(094.2)(478)

<https://doi.org/10.53040/gppb7.2021.69>

UNELE ASPECTE PRIVIND IMPLEMENTAREA TRATATULUI INTERNAȚIONAL PRIVIND RESURSELE GENETICE VEGETALE PENTRU ALIMENTAȚIE ȘI AGRICULTURĂ INCLUSE ÎN RAPORTUL NAȚIONAL PRIVIND CONFORMITATEA CU PREVEDERILE ACESTUIA

Romanciuc Gabriela

*Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor, Chișinău, Republica Moldova
 e-mail: gabriela.romanciuc@igfpp.md*

Abstract

The International Treaty on Plant Genetic Resources (ITPGRFA) was adopted in 2001 during the Thirty-first Session of the Conference of the Food and Agriculture Organization of the United Nations. It aims to achieve the conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture and the fair and equitable sharing of the benefits derived from their use to achieve sustainable agriculture. The treaty has implemented a Multilateral System (MLS) of access and benefit sharing, for a list of 64 of some of the most important food and forage crops essential for food security. Republic of Moldova has ratified the ITPGRFA in 2001, based on Law nr. 94 of 14-05-2015 on the accession of the Republic of Moldova to the ITPGRFA. In order to put in evidence the weaknesses and strengths of ITPGRFA implementation at national level, the country report on compliance – ITPGRFA was developed.

Key words: international treaty on plant genetic resources for food and agriculture, conservation, sustainable use, plant germplasm

Introducere

În contextul ameliorării plantelor, accesul la resursele genetice vegetale, la informația adiacentă și împărțirea beneficiilor rezultate din utilizarea lor este reglementată de două instrumente internaționale: Convenția privind diversitatea biologică și Protocolul de la Nagoya, pe de o parte, și Tratatul internațional privind resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură, pe de altă parte.

În articolul dat, va fi abordat în special aspectul ce ține de Tratatul Internațional privind Resursele Genetice Vegetale pentru Alimentație și Agricultură (RGVAA, eng. TIRGVAA), și modalitatea de implementare a lui în Republica Moldova, având la bază sistemul informațional privind resursele genetice vegetale în Republica Moldova, denumit ReGen. În baza formatului de raportare standard a fost elaborat raportul țării privind conformitatea cu prevederile TIRGVAA.

TIRGVAA a fost adoptat la Roma, în data de 3 noiembrie 2001, în cadrul celei de-a 31-a Sesiune a Conferinței Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură, prin Rezoluția 3/2001. Acest tratat este în concordanță cu Convenția privind diversitatea biologică, care are drept scop crearea unui cadru global obligatoriu din punct de vedere juridic pentru conservarea și utilizarea durabilă a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură. Nucleul TIRGVAA este așa-numitul sistem multilateral (MLS), care a fost creat pentru a facilita accesul la resursele genetice vegetale, prin intermediul Acordului Standard de Transfer al Materialului (SMTA).

Materialul genetic este disponibil gratuit pentru cercetare și reproducere tuturor părților contractante. Dacă o nouă specie de cultură poate fi comercializată cu succes pe baza acestor elemente de bază, un procent din încasări va reveni la un fond multilateral. Acest fond finanțează proiecte care beneficiază în primul rând fermierii din țările în curs de dezvoltare, astfel încât să poată păstra diversitatea plantelor lor native și să le facă utilizabile.

TIRGVAA subliniază necesitatea conservării eficiente a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură ca mijloc de contracarare a ratei actuale de pierdere a biodiversității la nivel global, regional, național și local. Prioritare sunt rudele sălbatice ale plantelor de cultură și populațiile locale, componente esențiale ale ecosistemelor naturale și seminaturale și deținătoare ale unor trăsături benefice, care prin ameliorare convențională sau biotehnologică pot fi transferate în varietățile moderne, îmbunătățind astfel calitatea genetică a acestora, conferindu-le rezistență la factorii de stres biotic și abiotic.

Materiale și metode

TIRGVAA este constituit din șapte părți, ce includ 35 articole [1]. Potrivit articolului 1 din TIRGVAA obiectivele acestuia din urmă sunt „conservarea și utilizarea durabilă a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură și împărțirea justă și echitabilă a avantajelor care decurg din utilizarea lor, în armonie cu Convenția privind diversitatea biologică, pentru o agricultură durabilă și pentru siguranța alimentară”.

Articolul 5 din TIRGVAA prevede: ”fiecare parte contractantă, sub rezerva legislației sale naționale și în cooperare cu alte părți contractante, după caz, promovează o abordare integrată a prospectării, a conservării și a utilizării durabile a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură și se angajează, în special, după caz:... c) să încurajeze și să susțină, după caz, eforturile agricultorilor și ale comunităților locale pentru gestionarea și conservarea în cadrul propriilor ferme a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură;

Articolul 6 din TIRGVAA prevede: „părțile contractante elaborează și mențin politici și dispoziții juridice adecvate pentru promovarea utilizării durabile a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură.”

Articolul 9 din TIRGVAA prevede: ”părțile contractante recunosc contribuția enormă pe care au avut-o și continuă să o aibă comunitățile locale și autohtone, precum și agricultorii din toate regiunile lumii, și în special cei din centrele de origine și de diversitate a plantelor cultivate, la conservarea și valorificarea resurselor genetice vegetale care constituie baza producției alimentare și agricole din întreaga lume”.

Articolul 17 presupune ”părțile contractante vor coopera pentru a dezvolta și a consolida un sistem informațional global, în scopul de a facilita schimburile de informații, bazat pe sistemele informaționale existente, despre chestiuni științifice, tehnice și de mediu, legate de resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură, cu speranța că aceste schimburi vor contribui la împărțirea beneficiilor prin realizarea disponibilității informațiilor despre resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură, pentru toate părțile contractante...” De asemenea, ”părțile contractante vor coopera cu Comisia FAO pentru resurse genetice vegetale pentru alimentație și agricultură, în reevaluările sale periodice asupra stării resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură de pe glob, în scopul de a facilita actualizarea Planului global de acțiune.”

În timp ce dispozițiile contractuale generale ale tratatului creează un cadru legal obligatoriu pentru protecția permanentă a tuturor resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură, dispozițiile care reglementează accesul mai ușor și partajarea echitabilă a beneficiilor sunt limitate la genurile și speciile de plante utile enumerate în anexa contractului. Până în prezent, lista cuprinde 35 plante alimentare și 29 plante furajere. Aceasta include, de exemplu, grâu, secară, orz, ovăz, orez, diverse leguminoase și tipuri de fructe, cum ar fi mere, căpșuni și banane. Au fost selectați în funcție de importanța lor pentru securitatea alimentară și asigură împreună 80% din aportul de calorii al populației mondiale.

Potrivit art. 25 semnatori al tratatului pot fi toți membrii FAO, precum și oricare alte state care nu sunt membre FAO, dar care sunt membre ale Națiunilor Unite, sau oricare din agențiile sale specializate etc. 147 de state și Uniunea Europeană au ratificat în prezent tratatul. În anul 2015, Republica Moldova a ratificat, prin Legea nr. 94 din 14-05-2015 privind aderarea Republicii Moldova la Tratatul internațional privind resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură [2].

Rezultate și discuții

Republica Moldova este semnatară a Convenției pentru Diversitatea Biologică (1993) și a Tratatului Internațional privind Resursele Genetice Vegetale pentru Alimentație și Agricultură (2001), acorduri ce definesc obiectivele cuprinse în Planul Global de Acțiune al FAO privind Conservarea și Utilizarea Sustenabilă a RGVA, prevederile cărora au fost menționate anterior și deci, țara noastră este obligată să respecte prevederile acestor documente, inclusiv și cele legate de dezvoltarea și consolidarea unui sistem informațional în domeniul conservării resurselor genetice vegetale.

Aderarea la acest tratat conferă țării noastre o serie de beneficii, precum:

- facilitarea accesului la resursele genetice vegetale pentru a fi utilizate în: alimentație și agricultură; cercetare; ameliorare; instruire, realizat prin intermediul sistemului multilateral de acces
- stabilirea unor mecanisme privind împărțirea echitabilă a beneficiilor rezultate din utilizarea resurselor genetice vegetale, inclusiv din folosirea comercială a acestora, prin mijloace ca schimb de informație; acces la și transfer de tehnologii etc
- furnizarea a trei elemente de bază privind drepturile fermierilor: protecția cunoștințelor tradiționale relevante pentru RGVA; acordarea dreptului de a participa, în mod echitabil, la împărțirea beneficiilor rezultate din utilizarea RGVA; asigurarea dreptului de a lua parte, la nivel național, în procesul decizional, ce ține de conservarea și utilizarea durabilă a RGVA.

- elaborarea unei strategii de finanțare, transparentă și eficientă, pe baza căreia vor fi mobilizate resurse financiare în vederea implementării unor activități prioritare cuprinse în tratat;
- facilitarea implementării Planului Global de Acțiune al FAO pentru conservarea și utilizarea durabilă a RGVA, potrivit acordului de la Leipzig din 1996.

Raportul țării privind conformitatea cu prevederile TIRGVAA constă din analiza articolelor 4-18 și se referă la așa aspecte ca obligațiunile generale; conservarea, explorarea, colectarea, caracterizarea, evaluarea și documentarea RGVA; utilizarea durabilă a RGVA; angajamente naționale și cooperare internațională; asistență tehnică; drepturile fermierilor; sistemului multilateral și facilitarea accesului la RGVA, precum și partajarea beneficiilor în cadrul acestui sistem; planul global de acțiune; colecții *ex situ* de germoplasmă vegetală deținute de Centrele Internaționale de Cercetare Agricolă ale Grupului Consultativ pentru Cercetări Agricole Internaționale și alte instituții internaționale; rețele internaționale de resurse genetice vegetale; resurse financiare alocate.

În Republica Moldova a fost elaborată legea Nr. 94 din 14-05-2015 privind aderarea Republicii Moldova la Tratatul internațional privind resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură. Există un șir de legi, hotărâri de Guvern, strategii care au condus la elaborarea acestei legi ca Legea semințelor nr. 68 din 05.04.2013, care în 2018 a fost modificată prin Legea nr. 60 din 05.05.2018, Legea nr. 79 din 24.05.18 și Legea nr. 185 din 21.09.17; Legea privind protecția soiurilor de plante nr.39 din 29.02.2008 și Legea nr.228 din 23.09.2010 cu privire la protecția plantelor și la carantină fitosanitară; Legea nr. 1515-XII din 16.06.1993 privind protecția mediului; Legea nr. 1538-XIII din 25.02.1998 privind fondul de stat al ariilor naturale protejate; Legea nr. 1041-XIV din 15 iunie 2000 privind îmbunătățirea terenurilor degradate prin împădurire; Legea nr. 755-XIV din 21 decembrie 2001 privind securitatea biologică; Legea nr. 325-XVI din 15 decembrie 2005 privind Cartea Roșie a Republicii Moldova; Legea nr. 239-XVI din 8 noiembrie 2007 privind regatul vegetal; Legea nr. 94-XVI din 5.04. 2007 cu privire la Rețeaua Națională Ecologică etc., Strategia dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova (Decizia Parlamentului nr. 350-XV din 12.06.2001); Programul național privind înființarea Rețelei ecologice naționale pentru perioada 2011-2018 (Hotărârea Guvernului nr. 593 din 01.09.2011), Planul național de extindere a suprafețelor forestiere pentru perioada 2014-2018 (Hotărârea Guvernului nr. 101 din 10.02.2014), Strategia de mediu pentru 2014-2023 (Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014), Strategia privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 (Hotărârea Guvernului nr. 274 din 15.05.2015) etc.

Este important de a menționa că în țara noastră legea privind aderarea Republicii Moldova la TIRGVAA a fost adoptată, dar cu regret, alte activități, în sensul implementării acestui tratat au fost reduse. Programul Național al Republicii Moldova privind conservarea și utilizarea durabilă a RGVA pentru anii 2019-2023 a fost elaborat în cadrul proiectului FAO „Support to the development of a National Programme for Plant Genetic Resources for Food and Agriculture in Moldova,” (2015-2017). Programul național reflectă starea actuală a RGVA, evidențiază problemele stringente în conservarea *ex situ*, *in situ/on farm* și utilizării durabile a RGVA, determină obiectivele de bază, activitățile prioritare în domeniul etc. Activitățile preconizate corespund prevederilor Convenției privind diversitatea biologică și a TIRGVAA [3]. Din anumite considerente acest Program încă nu a fost aprobat de către guvernare.

Concluzii

Tratatul Internațional privind Resursele Genetice Vegetale pentru Alimentație și Agricultură (2004) adoptat de Convenția pentru Diversitate Biologică în anul 2002 subliniază necesitatea conservării eficiente a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură ca mijloc de contracarare a ratei actuale de pierdere a biodiversității la nivel global, regional, național și local. Acest tratat are drept scop garantarea securității alimentare prin conservarea, schimbul și utilizarea durabilă a resurselor genetice vegetale din lume, precum și repartizarea beneficiilor care decurg din utilizarea acestuia corect și echitabil. La nivel național a fost adoptată legea cu privire la aderarea Republicii Moldova la TIRGVAA, iar Raportul privind conformitatea cu prevederile TIRGVAA, elaborat recent a pus în evidență atât punctele forte, cât și cele slabe a implementării acestui tratat în țara noastră.

Bibliografie

1. International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, Rome, 3 Nov. 2001. FAO, 2009, 56 p.
2. Legea Nr. 94 din 14-05-2015 privind aderarea Republicii Moldova la Tratatul internațional privind resursele genetice vegetale pentru alimentație și agricultură.
3. GANEA, A. Elaborarea programului național al Republicii Moldova privind conservarea și utilizarea durabilă a resurselor genetice vegetale pentru alimentație și agricultură. Simpozionul „85 ani ai Facultății de Agronomie – realizări și perspective”, dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova” Chișinău, Moldova, 1 ianuarie 2018. p. 218-225.